

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОЦІНЮВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядаються різні аспекти складових формування в майбутнього викладача закладу вищої освіти оцінювальної компетентності. Визначено, що це передбачає набуття ним у вирішенні професійних оціночних завдань цілепокладаючих, аналітичних, методичних, прогностичних, діяльнісних, оцінювально-результативних знань і вмінь, педагогічного досвіду. З'ясовано, що успішність вирішення цієї проблеми сприятиме підвищенню професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи спеціальності 231 «Соціальна робота» і задоволенню потреби в якісній освіті.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні формування оцінювальної компетентності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін у процесі магістерської підготовки.

Методологія базується на базових сучасних положеннях педагогічної науки, психології і відображає взаємозв'язок методологічних підходів до вивчення проблеми «оцінювальна діяльність» у процесі магістерської підготовки майбутніх фахівців спеціальності 231 «Соціальна робота».

Наукова новизна. Розкрито сутність підходів до формування оцінювальної компетентності майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін закладів вищої освіти у процесі магістерської підготовки. Схарактеризовано поняття «оцінювальна діяльність» та «оцінювальна компетентність» як складові підготовки майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін в умовах магістратури. Визначено стан дослідження проблеми в сучасній науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Стаття доповнила методологію та інструментарій подальших емпіричних досліджень деяких аспектів формування оцінювальної діяльності в процесі підготовки майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін в умовах магістратури.

Висновки. 1. Уточнено зміст поняття «оцінювальна компетентність» і розширено понятійне поле професійної педагогіки вищої школи. Оцінювальну компетентність розглядаємо як складову професійної компетентності викладача вищої школи. 2. Визначено, що в американсько-європейських програмах відсутні окремі курси з оволодіння викладачами оцінювальною компетентністю, проте існують специфічні. 3. Найбільш ефективні підходи, що сприяли формуванню оцінювальної компетентності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін: системний, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний.

Ключові слова: оцінювальна компетентність, майбутній викладач соціально-педагогічних дисциплін, магістерська підготовка, підходи.

Постановка проблеми. В умовах реформування та входження до європейського освітнього простору основною метою вітчизняної системи вищої освіти згідно з Законами України «Про освіту» (2017) [3], «Про вищу освіту» (2014) [4], визначена магістерська підготовка фахівців із високим рівнем професійної компетентності, конкурентоздатності й мобільності на сучасному ринку праці. Реалізація цієї мети потребує суттєвих і системних змін в освітній галузі, зокрема, звернення уваги суспільства на якість підготовки майбутніх викладачів вищої школи до професійного та об'єктивного оцінювання освітніх досягнень студентів. Дослідження свідчать, що 65 % майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін байдуже ставиться до оцінювання як складової майбутньої професійної діяльності, а 52 % не здатні визначити правильний алгоритм оцінювальних дій.

Актуальність дослідження. Проблему формування в майбутнього викладача закладу вищої освіти оцінювальної компетентності розглядаємо як одне з основних завдань магістерської підготовки, що передбачає набуття ним у вирішенні професійних оціночних завдань цілепокладаючих, аналітичних, методичних, прогностичних, діяльнісних, оцінювально-результативних знань і вмінь, педагогічного досвіду. Успішність вирішення цієї проблеми сприятиме, передусім, підвищенню професійної компетентності майбутніх викладачів і задоволенню потреби в якісній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема професійної компетентності викладача закладу вищої освіти досліджена в працях таких педагогів-науковців, як: В. Адольф, С. Гончаренко, Е. Зеєр, І. Кондаков, В. Кремінь, В. Кричевський, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Петрук, Г. Селевко, А. Хуторський та ін. У зарубіжній педагогіці питанню оцінювання присвячені роботи Г. Агрусті, Дж. Вілмута, Дж. Крайтона та ін. Визначенню теоретичних проблем оцінювання як одного з методів педагогічного стимулювання присвячені праці А. Алексюка, Ш. Амонашвілі, Л. Артемчук, Ю. Бабанського, І. Булах, О. Курка, С. Куртася, К. Левківського, Г. Лисак, Т. Лукіної, Л. Одерій та ін. Певні аспекти формування оцінювальної компетентності педагогів розкриті в працях Ж. Ахмадієвої, М. Калугіної, І. Ломакіної, Н. Лук'янчикової, Д. Примерова.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні формування оцінювальної компетентності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін у процесі магістерської підготовки.

Методологія ґрунтується на базових сучасних положеннях педагогічної науки, психології і відображає взаємозв'язок методологічних підходів до вивчення проблеми «оцінювальна діяльність» у процесі магістерської підготовки майбутніх фахівців спеціальності 231 «Соціальна робота».

Для досягнення поставленої мети було використано такі теоретичні методи: аналіз філософської, психолого-педагогічної та спеціальної літератури з метою вивчення проблеми та визначення теоретико-методологічних основ дослідження; узагальнення й систематизація теоретичних наукових даних, застосованих із метою з'ясування стану розроблення досліджуваної проблеми; прогнозування й систематизація процесу підготовки майбутнього викладача ЗВО до оцінювальної діяльності в процесі вивчення соціально-педагогічних дисциплін.

Наукова новизна. Розкрито сутність підходів до формування оцінювальної компетентності майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін закладів вищої освіти у процесі магістерської підготовки. Схарактеризовано поняття «оцінювальна діяльність» та «оцінювальна компетентність» як складові підготовки майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін в умовах магістратури. Визначено стан дослідження проблеми в сучасній науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Стаття доповнила методологію та інструментарій подальших емпіричних досліджень деяких аспектів формування оцінювальної діяльності в процесі підготовки майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін в умовах магістратури.

Результати дослідження. Оцінювання розглядалося радянськими вченими як конкретний вид діяльності; було введено поняття оцінювальної діяльності, під яким розуміли «цілеспрямований процес визначення педагогом ступеня успішності студентів у освоєнні знань, умінь, досвіду, набуття особистісних якостей, вироблення соціальної позиції» [2, 3]. Також маємо зазначити, що від проголошення незалежності України існують особливості розвитку оцінювальних систем у доболонський (1991–2005 рр.) та післяболонський періоди (2005 рр. – до сьогодні): відбувся перехід від розгляду оцінювання як просто діяльності викладача до його бачення як складової професійної компетентності, спроможності здійснювати оцінювальну діяльність на високому професійному рівні.

Встановлено, що поняття «компетентність» та «професійна компетентність» трактуються вченими неоднозначно (А. Акімова, Н. Бібік, С. Гончаренко, І. Єрмаков, Е. Зеєр, І. Кондаков, В. Маслов, О. Овчарук, Г. Селевко, С. Трубачова, А. Хуторський), що свідчить про відсутність термінологічної єдності. Тому, як робочі, нами прийняті такі визначення понять (за С. Куртасем): *«компетентність – це стан фахівця, що характеризується наявністю певного набутого рівня знань, умінь, навичок і особистого досвіду, який дозволяє йому бути ефективним у виконанні професійної діяльності; професійна компетентність – це інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральна позиція фахівця»* [2, 4].

На підставі аналізу структури професійної компетентності викладача вищої школи нами виокремлено оцінювальну компетентність майбутнього викладача як окрему її складову – як інтегративну якість особистості, що включає в себе знання, уміння, досвід оцінювальної діяльності, сформовану мотивацію до такого виду діяльності, володіння її структурою та стійке ціннісне ставлення до її процесу й результату.

Необхідними складовими оцінювальної діяльності вважаємо обґрунтовану вітчизняними науковцями структуру оцінювальної компетентності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін (спеціальність 231 «Соціальна робота»), що включає такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційний – полягає в усвідомленні майбутнім викладачем значення оцінювання у своїй професійній діяльності; інтерес до оцінювальної діяльності; когнітивний (знанневий) – передбачає наявність знань про оцінювальну діяльність, засоби, методи та способи оцінювання освітніх досягнень студентів; про сутність, структуру та зміст оцінювальної діяльності викладача вищої школи; діяльнісний (операційний) – полягає у здатності на практиці застосовувати оцінювальні вміння (з реалізації структури оцінювальної діяльності викладача; з оцінювання основних компонентів вищої професійної освіти; з реалізації виховних і мотиваційних функцій оцінювання в системі вищої освіти) й обирати вірні дії в проблемних оцінювальних ситуаціях). Кожний компонент оцінювальної компетентності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін вчені розглядають за трьома рівнями сформованості: низьким, середнім та високим.

Погоджуємося з вітчизняними науковцями, які стверджують що в американсько-європейських програмах відсутні окремі курси з оволодіння викладачами оцінювальною компетентністю, проте існують специфічні, а саме: магістерські програми з оцінювання (оцінювання «в цілому»; оцінювання з фокусом на статистичні та соціологічні методи; оцінювання в конкретних сферах державної політики); програми додаткової освіти (курси підвищення кваліфікації); програми PhD; курси з оцінювання в програмах

бакалаврату та магістратури; курси з оцінювання регульовального впливу. Аналіз вітчизняних систем магістерської підготовки викладачів засвідчив: несистематизованість і подання оцінювальної інформації в розрізі різних навчальних дисциплін, наявність у них фрагментарних елементів контрольно-оцінювальної діяльності та стислих інформаційних блоків оцінювального характеру.

Зазначимо, що час, проведений в освітньому закладі, витрачається не лише на розумову активність. На думку вітчизняних дослідників, у процесі оцінювальної діяльності також потрібно уміти оцінювати й здоров'язбереження і, взагалі, ведення здорового способу життя, культуру здоров'я, яка є частиною загальнолюдської культури та передбачає знання людиною своїх генетичних, фізіологічних і психологічних можливостей, методів і засобів контролю, збереження та поліпшення свого здоров'я, а також уміння передавати здоров'язбережувальні знання іншим [5, 14].

Сучасні вітчизняні дослідники також вважають за необхідне аналізувати умови покращення здоров'я та створення здоров'язбережувального середовища, ознаками якого є: оптимальне поєднання методів, форм, засобів навчання і виховання; дослідження впливу навчально-методичних засобів навчання на здоров'я; дотримання режиму рухової активності, поєднання рухового і статичного навантаження; забезпечення емоційно сприятливої атмосфери навчання [5, 15].

Розглядаючи при цьому в процесі оцінювальної діяльності й культуру здоров'я як якісну характеристику професійної підготовки в умовах магістратури, що особливо важливо для майбутніх фахівців соціальної сфери (спеціальність 231 «Соціальна робота»), маємо констатувати, що для нашого дослідження найбільш ефективними *підходами*, що сприяють формуванню оцінювальної компетентності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін в умовах магістерської підготовки, визначено системний, діяльнісний, компетентнісний та акмеологічний.

Системний підхід дозволяє представити процес формування оцінювальної компетентності комплексно, у взаємозв'язку компонентів; систематично і цілеспрямовано планувати розумову та практичну діяльність, обирати методи, форми, способи пізнання й управління системними явищами та процесами у сфері оцінювальної діяльності. *Діяльнісний підхід* дозволяє здійснити поетапне формування вмінь, досвіду з оцінювання результатів професійної освіти в процесі виконання навчально-професійного, організаційно-технологічного, науково-дослідного та освітньо-проектного видів діяльності; у межах формування оцінювальної компетентності майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін передбачає залучення до практики оцінювання й оволодіння навичками і вміннями застосування сучасних оцінювальних методик і технологій. Застосування *компетентнісного підходу* до формування оцінювальної компетентності магістрантів передбачає вирішення завдань, пов'язаних з поетапним її формуванням; формування досвіду з оцінювальної діяльності, використання технологій і комплексів оцінювання; формування професійно значущих особистісних якостей в оцінюванні результатів навчання; передбачає не засвоєння магістрантами окремих знань, вмінь і навичок оцінювальної діяльності, здібностей і готовностей до оцінювання результатів навчання, а оволодіння ними в комплексі. *Акмеологічний підхід* спрямований на вдосконалення й корекцію професійної діяльності, забезпечує керування індивідуально-професійним розвитком майбутнього викладача, орієнтує його на постійне самовдосконалення та здатність до самореалізації, саморегуляції й самоорганізації [1, 34].

Отже, охарактеризовані підходи, що сприяли формуванню оцінювальної компетентності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін в умовах магістерської підготовки, взаємопов'язані між собою та дозволяють створити сприятливі умови для практичної реалізації мети дослідження.

Висновки. Наведені теоретичні узагальнення та обґрунтування важливих аспектів процесу формування оцінювальної компетентності майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін у процесі магістерської підготовки, дають підстави для формулювання таких висновків: 1. Уточнено зміст поняття «оцінювальна компетентність», розширено понятійне поле професійної педагогіки вищої школи. Оцінювальну компетентність розглядаємо як складову професійної компетентності викладача вищої школи. 2. Визначено, що в американсько-європейських програмах відсутні окремі курси з оволодіння викладачами оцінювальною компетентністю, проте існують специфічні, а саме: магістерські програми з оцінювання (оцінювання «в цілому»; оцінювання з фокусом на статистичні та соціологічні методи; оцінювання в конкретних сферах державної політики); програми додаткової освіти (курси підвищення кваліфікації); програми PhD; курси з оцінювання в програмах бакалаврату та магістратури. 3. Найбільш ефективними підходами, що сприяють формуванню оцінювальної компетентності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін є системний, діяльнісний, компетентнісний та акмеологічний.

Перспективи подальших наукових розвідок. Подальшої розробки потребує вивчення механізмів формування оцінювальної компетентності майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін у вищій школі та інструментарію для оцінювання освітніх досягнень студентів.

References

1. Куртас С. А. Оцінювальна компетентність викладача вищої школи: навчальний посібник. Суми: РВВ СОІППО, 2012. 100 с.
Kurtas, S. A. (2012). *Ocinyval`na kompetentnist` vy`kladacha vy`shhoyi shkoly* [Assessing competence of a high school teacher]: navchal`ny`j posibny`k [a textbook]. Sumy: RVV SOIPPO.
2. Куртас С. А. Формування оцінювальної компетентності майбутнього викладача у процесі магістерської підготовки: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.04. Чернівці, 2014. 20 с.

- Kurtas', S. A. (2014). Formuvannya ocinyuval'noyi kompetentnosti majbutn'ogo vy'kladacha u procesi magisters'koyi pidgotovky' [Formation of assessment competence of the future teacher in the process of master's preparation]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Chernihiv.
3. Про освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
Pro osvitu: Zakon Ukrayiny' [On education: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrayiny'* (2017). – *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. 38–39, 380. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Про вищу освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print>.
Pro vy'shu osvitu: Zakon Ukrayiny' [On higher education: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrayiny'*. – *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine* (2014). No. 37–38. Art. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print>
5. Торма С. В., Козак А. С. Роль навчальних закладів та педагогів фізичної культури у розвитку здоров'я особистості. *Педагогічні технології формування культури здоров'я особистості: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і студентів (5 травня 2017 року, м. Чернігів)*. Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2017. С. 13–15.
Torma, S. V., Kozak, A. S. (2017). Rol' navchal'ny'x zakladiv ta pedagogiv fizy'chnoyi kul'tury' u rozvy'tku zdorov'ya osoby'stosti [The role of educational institutions and teachers of physical culture in the development of personal health]. *Pedagogichni tehnologiyi formuvannya kul'tury' zdorov'ya osoby'stosti: Materialy' IV Vseukrayins'koyi naukovo-prakty'chnoyi konferenciyi molody'x vcheny'x i studentiv (5 travnya 2017 roku, m. Chernigiv)*. Chernigiv: ChNPU imeni T.G. Shevchenka.

Vorokhaev O. A.

ORCID 0000-0003-3943-4300

Postgraduate student of the Department of Social Work
and Educational and Pedagogical Sciences,
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: a.vorokhaev@gmail.com

APPROACHES TO THE FORMATION OF ASSESSMENT COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES

The article deals with various aspects of the components of forming assessment competence in the future teachers of higher education institutions. Determined is that it involves the acquisition of analytical, methodological, prognostic activity, evaluation and results, knowledge and skills, and pedagogical experience in solving professional evaluation tasks. It has been found that successful resolution of this problem will improve the professional competence of future teachers of higher education, specialty 231 «Social work», and will meet the need for quality education.

The purpose of the article is to theoretically substantiate the formation of assessment competence of the future teachers of social and pedagogical disciplines in the process of Master's course.

The methodology is based on the basic modern provisions of pedagogical science, psychology and reflects the interrelation of methodological approaches to the study of the problem «assessment activity» in the process of master's training of future professionals in the specialty 231 «Social work».

Scientific novelty. The essence of approaches to formation of assessment competence of future teachers of social and pedagogical disciplines of higher education institutions in the process of master's training is revealed. The concepts of «assessment activity» and «assessment competence» are characterized as the components of preparation of future teachers of social and pedagogical disciplines in Master's course conditions. The state of research of the problem in modern scientific domestic and foreign literature is determined. The article supplemented the methodology and tools for further empirical research on some aspects of forming assessment activities in the preparation of future teachers of social and pedagogical disciplines.

Conclusions. 1. The content of the concept of «assessment competence» has been clarified and the concept of professional pedagogy of higher education has been expanded. We consider assessment competence as a component of the professional competence of a high school teacher. 2. It has been determined that there are no separate courses in the US and European programs for mastery of teaching competence, but there are specific ones. 3. The most effective approaches that contributed to the formation of assessment competence of future teachers of social pedagogical disciplines are: systemic, active, competent, and acmeological.

Key words: assessment competence, future teachers of social pedagogical disciplines, master's training, process, approaches.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2019

Рецензент: С. В. Грищенко, доктор педагогічних наук, професор Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка